

نقش زنان در گسترش فرهنگ و علوم دینی در عصر صفویه

مؤلف:

زهره ابراهیمی آفرانی

www.ketab.ir

سرشناسه	: ابراهیمی آفرانی، زهره، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآور	: نقش زنان در گسترش فرهنگ و علوم دینی در عصر صفویه / مولف زهره ابراهیمی آفرانی.
مشخصات نشر	: تهران: موسسه آموزشی تالیفی ارشدان، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۶ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۰۸-۲۳۵-۰۶
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ ق. -- زنان Iran -- History -- Safavids, 1502 - 1736 -- Women
موضوع	: زنان -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۰ - ۱۲ ق. Women -- Iran -- History -- 16 - 18th century
	: زنان -- ایران -- وضع اجتماعی -- قرن ۱۰ - ۱۲ ق. Women -- Iran -- Social conditions -- 16-18th century
رده بندی کنگره	: DSR1188
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۷۱۰۸۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۴۳۴۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

www.ketab.ir ارشدان مؤسسه آموزشی تالیفی ارشدان

نام کتاب:	نقش زنان در گسترش فرهنگ و علوم دینی در عصر صفویه
تألیف:	زهره ابراهیمی آفرانی
ناشر:	آموزشی تالیفی ارشدان
ویرایش:	اول
نوبت چاپ:	اول ۱۴۰۰
حروفچینی و صفحه آرایی:	www.irantypist.com
طراح و گرافیکست:	www.irantypist.com
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۰۸-۲۳۵-۰۶
شمارگان:	۱۰۰۰
مرکز خرید آنلاین:	www.arshadan.com
مرکز پخش و توزیع:	www.arshadan.net
قیمت:	۰۲۱۴۷۶۲۵۵۰۰
	۶۰۰۰۰ تومان

سپاس خدایی را که اول است و پیش از او اولی نبوده و آخر است و پس از او آخری نباشد. خدایی که دیده‌های بینندگان از دیدنش ناتوانند و اندیشه‌های وصف‌کنندگان از عهده‌ی وصفش بر نیایند. به قدرت و توانایی خود، آفریدگان را آفرید و آنان را به اراده و خواست خویش به وجود آورد، بی آنکه از روی مثال و نمونه‌ای باشد. سپاسی که تاریکی‌های برزخ را بر ما روشن سازد و راه رستخیز را برای ما آسان نماید و منازل و جاهای ما را در جایگاه گواهان آبرومند قرار دهد. روزی که هر کسی به سزای آن چه انجام داده است، می‌رسد و به احدی ستم نمی‌شود.

(فرازی از دعای یکم صحیفه مجادیه)

فهرست مطالب

۱۷.....	پیشگفتار.....
۱۹.....	فصل اول: مروری بر کلیات.....
۲۱.....	گفتار نخست: طرح نامه.....
۲۱.....	الف) مقدمه.....
۲۱.....	ب) ضرورت توجه به موضوع.....
۲۲.....	ج) مروری بر پژوهش‌های مرتبط با موضوع.....
۲۴.....	د) اصطلاحات خاص کتاب.....
۲۷.....	فصل دوم: جایگاه زن در عصر صفویه.....
۲۹.....	گفتار نخست: چهره فرهنگی زنان.....
۳۲.....	الف) تحقیر زنان.....
۳۵.....	ب) حرمت و کرامت زنان.....
۳۷.....	ج) حجاب و پوشش زنان صفوی.....
۴۳.....	د) حضور زنان صفوی در سیاست.....
۵۷.....	گفتار دوم: القاب و عناوین زنان در جامعه صفوی.....
۵۹.....	گفتار سوم: طبقات مختلف اجتماعی زنان.....
۵۹.....	الف) زنان اشراف.....
۶۱.....	ب) زنان طبقه متوسط.....
۶۳.....	ج) زنان طبقه پایین.....
۶۹.....	فصل سوم: نقش علمی زنان در عصر صفوی.....
۷۱.....	گفتار نخست: فعالیت‌های زنان صفویه در عرصه علوم دینی.....

- الف) علم رجال ۷۱
- ب) فقه و حدیث ۷۳
- ج) فلسفه ۷۸
- د) ادبیات و تفسیر ۷۸
- گفتار دوم: زنان فرهیخته عصر صفوی ۷۹
- الف) اُمّ البقاء ۸۰
- ب) مادر ملا محمد تقی مجلسی ۸۰
- ج) اُم سلمه کاشانی ۸۲
- د) خواهر ملارحیم اصفهانی ۸۲
- ه) زکیه دختر ملا صالح مازندرانی ۸۳
- و) دختر ملارحیم اصفهانی ۸۴
- ز) آمنه خانم اصفهانی ۸۴
- ح) فاطمه رویدشتی ۸۴
- ط) آغا سلطان ۸۵
- ی) زینب بیگم اردستانی ۸۵
- ک) بنت المنشار ۸۶
- ل) اُم آبی‌ها، زینب ۸۷
- م) مادر شاه ۸۷
- ن) شاهزاده بیگم ۸۷
- س) صدریّه، زینب ۸۸
- ع) مریم بیگم ۸۸
- ف) بنت المجلّی ۸۹
- ص) اسیری اردکانی ۹۰

- ۹۰..... (ق) بدر جهان بیگم
- ۹۱..... (ر) سلطان بیگم نوابه
- ۹۱..... گفتار سوم: نقش ادبی و هنری زنان
- ۹۱..... الف) فعالیت ادبی
- ۹۴..... ب) زنان شاعر عصر صفویه
- ۹۴..... (۱) زهرا خانم
- ۹۴..... (۲) آرزو سمرقندی
- ۹۵..... (۳) ام الخیر کاشانی
- ۹۵..... (۴) ام ابی‌ها (زینب کاشانی)
- ۹۵..... (۵) آغا بیگم
- ۹۶..... (۶) آغا دوست
- ۹۶..... (۷) آغا بیگم جلایر
- ۹۷..... (۸) زینب
- ۹۷..... (۹) بیگی سلطان خراسانی
- ۹۷..... (۱۰) پریخان خانم
- ۹۷..... (۱۱) شهربانودختر محتسب الممالک
- ۹۸..... (۱۲) جهان صفوی
- ۹۸..... (۱۳) حجابی
- ۹۹..... (۱۴) حیات شیرازی
- ۹۹..... (۱۵) حیات هروی
- ۱۰۰..... (۱۶) خانزاده تربتی
- ۱۰۰..... (۱۷) خدیجه سلطان داغستانی
- ۱۰۰..... (۱۸) خرامی تبریزی

- ۱۹) دختر امیر نظام استر آبادی..... ۱۰۱
- ۲۰) عصمت سمرقندی..... ۱۰۱
- ۲۱) جمالی تبریزی..... ۱۰۱
- ۲۲) جمیله اصفهانیه..... ۱۰۲
- ۲۳) ملک گرگانی..... ۱۰۲
- ۲۴) آتون هروی..... ۱۰۲
- ۲۵) آرایش بیگم..... ۱۰۳
- ۲۶) خانزاده خاتون سوران..... ۱۰۳
- ۲۷) نهانی اصفهانی..... ۱۰۳
- ۲۸) زوجه میرزا خلیل رقم نویس..... ۱۰۳
- گفتار چهارم: فعالیت‌های هنری..... ۱۰۹
- الف) خطاطی..... ۱۰۹
- ب) نقاشی..... ۱۱۱
- گفتار پنجم: فعالیت‌های پزشکی زنان..... ۱۱۳
- فصل چهارم: نقش اجتماعی زنان در گسترش فرهنگ دینی..... ۱۱۷
- گفتار نخست: نقش زنان در ساخت مسجد..... ۱۲۱
- الف) مسجد حاجیه شاه خانم..... ۱۲۱
- ب) مسجد زهرا خانم..... ۱۲۲
- ج) مسجد سلطان بیگم..... ۱۲۲
- گفتار دوم: نقش زنان در ساخت مدارس..... ۱۲۲
- الف) مدرسه دلارام خانم (جده کوچک)..... ۱۲۳
- ب) مدرسه حوری نام خانم (جده بزرگ)..... ۱۲۴
- ج) مدرسه زینب بیگ اردستانی (نیم آورد)..... ۱۲۶

- ۱۲۸..... (د) مدرسه (میرزا حسین).
- ۱۲۹..... (ه) مدرسه مادر شاه (مدرسه چهار باغ).
- ۱۳۱..... (و) مدرسه افتخار الملک.
- ۱۳۱..... (ز) مدرسه پریخان خانم.
- ۱۳۱..... (ح) مدرسه شاهزاده.
- ۱۳۲..... (ط) مدرسه مریم بیگم.
- ۱۳۲..... (ی) مدرسه دده خاتون.
- ۱۳۳..... گفتار سوم: سایر خدمات اجتماعی زنان صفویه.
- ۱۳۳..... (الف) تعمیر و تزئین مسجد جامع اصفهان.
- ۱۳۳..... (ب) سنگاب‌های شاه میر خانم.
- ۱۳۴..... (ج) عمارت رفیع روضه حضرت معصومه (سلام الله علیها).
- ۱۳۴..... (د) تأسیس قصر، حمام، تیمچه و کاروانسرا.
- ۱۳۵..... (ه) ساخت کتابخانه.
- ۱۳۵..... (و) ساخت ضریح.
- ۱۳۶..... (ز) کاروانسرای مادر شاه.
- ۱۳۶..... (ح) آباد کردن منطقه سوران.
- ۱۳۷..... نتیجه‌گیری.
- ۱۳۹..... منابع و مآخذ.

پیشگفتار

با تشکیل دولت متمرکز و قدرتمند صفویه در سال‌های ۹۰۷ تا ۱۱۳۵ قمری بر ایران، هویتی مبتنی بر مذهب تشیع بر کشور ایران ایجاد شد. در سال‌های آغازین قرن دهم محیط و فضای مناسب جهت گسترش و رشد و بالندگی علوم دینی به دست علمای شیعه فراهم آمد. کانون‌های علمی در این سرزمین رونق یافت. توجه اغلب شاهان صفوی به ویژه در عصر شاه عباس اول موجب رشد فضای آموزشی و توجه زیاد به علما و اهل دانش شد.

در عصر صفویه شاهد حضور زنانی هستیم که به حسب نیازهای مادی و معنوی و شرایط خاص سیاسی و اجتماعی، توانایی‌های فردی و حمایت حاکمان در ساخت و اعتلای پایه‌های فرهنگ کوشیده‌اند. چه آن زمان که در دامن خود، مردانی صاحب نام پروراندند و چه آن زمان که خود نقش آفرین عرصه‌های علم و ادب و هنر گردیده‌اند. مؤلف بر آن است که نقش علمی و فرهنگی زنان را در عصر صفوی از نگاه حکیمان، عالمان و مردم آن روزگار، به روش اسنادی و تحلیل تاریخی مورد بررسی و مطالعه قرار دهد. بررسی‌ها، نشان می‌دهد زنان خدمتگذار و خیراندیش بسیاری در عصر صفویان بوده‌اند که در حمایت از فرهنگ و دانش و ایجاد مؤسسات علمی و فرهنگی و نیز مسیر دانش‌آموزی و دانشوری، گام‌های مؤثری برداشتند و بدین گونه، موجب تقویت بنیادهای فرهنگی و تحکیم هویت ملی و دینی ایرانیان به ویژه اصفهان گردیدند. حضور زنان در حوزه علم و ادب و هنر، خدمات اجتماعی و امدادی مانند وقف مسجد و مدرسه و کتاب و حمایت از حوزه‌ها را می‌توان از خدمات و فعالیت‌های چشمگیر بانوان این دوره برشمرد. با بررسی نقش فرهنگی زنان عصر صفوی به این نتیجه می‌رسیم که نقش زنان صفوی در آثار، نهادها و موسسه‌های فرهنگی تأثیرگذار بوده است.

حال این سوال مطرح می‌شود که: نقش زنان در گسترش فرهنگ و علوم دینی در عصر صفویه چگونه بوده است.